

Dyrevernalliansen

Brenneriveien 7, 0182 Oslo
(+47) 22 20 16 50

kontor@dyrevern.no
www.dyrevern.no

facebook.com/dyrevern
twitter.com/dyrevern

Org. nr.: 983 482 392
Kontonr.: 0537 34 87378

Til:
Landbruks- og matdepartementet
postmottak@lmd.dep.no

Kopi:
Prosjektleder Torild Jacobsen
torild.jacobsen@lmd.dep.no

Oslo, 20. juni 2024

Praktiske og økonomiske konsekvenser av dyrevelferdstiltak for gris

Norges Bondelag har nylig publisert fire notater med kostnadsberegninger for ulike dyrevelferdstiltak. Notatene er skrevet av AgriAnalyse på oppdrag fra Bondelaget, og tar for seg henholdsvis svin-, fjørfe-, sau- og storfenæringen. Som påpekt i notatenes forord, er dette kun arbeidsnotater og ikke ment å være uttømmende dokumentasjonsgrunnlag.¹

Etter en faglig gjennomgang har Dyrevernalliansen avdekket betydelige faglige svakheter ved disse notatene. Dette gjelder særlig arbeidsnotatet om svinenæringen.² Vi ser at det er behov for å belyse disse svakhetene i et brev til departementet, ettersom Bondelaget selv oppgir at notatene fra AgriAnalyse har utgjort deler av grunnlaget for deres innspill til den kommende dyrevelferdsmeldingen.

Unyansert fremstilling med lav faglig verdi

Alle notatene har et gjennomgående lavt faglig nivå, med svært få kildehenvisninger eller referanser. Mulige positive effekter er utelatt, mens mulige negative effekter er inkludert. Notatene inneholder en rekke udokumenterte husdyrfaglige påstander, og det legges til grunn flere urimelige forutsetninger som medfører at de økonomiske beregningene blir misvisende eller feil. Vi mener derfor at det er svært bekymringsverdig når innholdet og forfatterens konklusjoner i disse notatene gjengis som fakta, slik flere medier tilsynelatende har gjort.^{3,4,5}

Det er etter vårt syn spesielt store svakheter ved arbeidsnotatet om velferdstiltak i svinenæringen. I likhet med det vi ser i de øvrige notatene, er det svært få kildehenvisninger, og det florerer av påstander som i beste fall er unyanserte eller faglig diskutabile og som i verste fall er tåkeleggende og svartmalende. En stor andel av disse udokumenterte fagpåstandene er enten radikale eller omhandler felt det i liten grad tidligere har blitt utredet eller forsket på. Mangelen på kildehenvisninger er derfor svært uheldig for samfunnsdebatten og svekker den faglige verdien til notatet.

I de få tilfellene der påstander faktisk er underbygd med kilder, er det dessuten tilfeller av feilaktig kildebruk. Blant annet argumenterer forfatteren med at flytting av gris mellom inne- og utesystemer reduserer tilveksten. Her vises det til to eldre, utenlandske studier som primært omhandler sosialt

¹ Norges Bondelag, "Vi har regnet på hva dyrevelferdstiltak koster", URL: <https://www.bondelaget.no/nvhetsarkiv/vi-har-regnet-pa-hva-dyrevelferdstiltak-koster>, publisert 22. april 2024.

² Wærp, H.K.L., *Kostnader ved dyrevelferdstiltak i norsk svinenæring*, AgriAnalyse, Notat 5-2024.

³ Bondebladet, "Dette koster tiltakene for økt dyrevelferd", URL: <https://www.bondebladet.no/dette-koster-tiltakene-for-okt-dyrevelferd/s/5-150-72957>, publisert 22. april 2024.

⁴ Karlsen, O., "Nye krav kan gi gigantregning til landbruket", Nationen, URL: <https://www.nationen.no/nye-krav-kan-gi-gigantregning-til-landbruket/s/5-148-539115>, publisert 1. mai 2024.

⁵ Sunde, L., "Rapport fra AgriAnalyse: - Må betale for å produsere", Bondebladet, URL: <https://www.bondebladet.no/rapport-fra-agrianalyse-ma-betale-for-a-produsere/s/5-150-78045>, publisert 12. juni 2024.

stress under eksperimentelle forhold.⁶ Funnene i disse to studiene er på ingen måte overførbare til kommersiell produksjon, noe som gjør dem fullstendig uegnet til å gi støtte til forfatterens påstand.

AgriAnalyses oppsummerende ensidig svartmalende konklusjoner om utetilgang for gris (kapittel 2.6) samsvarer ikke med synspunktene til Veterinærinstituttet og NORSØK, som er blant de fremste forskningsmiljøene nasjonalt på feltet.⁷ Begge disse forskningsinstitusjonene mener det er unyansert og unødvendig negativt når AgriAnalyse i oppsummeringskapittelet hevder at «[å] tilpasse dagens konvensjonelle holdformer og grisekjøp til noen form for utegang eller luftegårder vil være svært krevende uansett løsning, [...]»^{8,9,10}

Veterinærinstituttet er også kritisk til AgriAnalyses konklusjon om at «[p]å bakgrunn av næringens sterke spesialisering mot effektivitet og god dyrehelse basert på smittebeskyttelse, vil en vridning mot økt utegang kunne føre til økt velferd på adferdsparametere, men også [...] økt risiko for skader og sykdom.»⁸ Ifølge Veterinærinstituttet er dette sitatet unyansert. Utegang kan innebære økt risiko for enkelte skader og sykdommer, men kan samtidig redusere risikoen for andre skader og sykdommer.⁹ NORSØK påpeker at deres forskning har kartlagt at norske svineprodusenter med helt og delvis utegang kan oppleve slik driftsform både praktisk mulig og økonomisk lønnsom. Det er derfor viktig å ta med erfaring fra slike produsenter inn i analysene og vurderingene av framtidig struktur og regelverk for norsk svineproduksjon.¹⁰

Oppsummert mener vi at kritikken fra forskningsmiljøene underbygger inntrykket av at AgriAnalyses arbeidsnotat om velferdstiltak for svin ikke har nevneverdig faglig verdi, og følgelig ikke bør benyttes som grunnlag for vurderinger av kostnader ved dyrevelferdstiltak.

Feil om fødebinger

Når det gjelder selve utregningene og kostnadsanslagene, har disse også store svakheter. Blant annet anslår forfatteren at kostnadene ved å stille krav om 50 % økt areal i svineproduksjon vil være opp mot 8 milliarder kroner. Anslaget er urimelig høyt, da det hviler på en rekke feilaktige forutsetninger:

En stor andel av det samlede kostnadsanslaget tilskrives velferdsforbedringer for purker. Forfatteren har i sine beregninger nemlig medregnet kostnader forbundet med 50 % økt areal i fødebinger. Dette er en forskriftsendring som ikke har vært faglig etterspurt. Det er faglig enighet om at minst 50 % økt areal anbefales for gruppebinger, men det finnes ikke faglig belegg for å hevde at også fødebingearealet må økes med 50 %.

I NMBUs innspill til regjeringens arbeid med ny dyrevelferdsmelding, som er skrevet av professor Inger Lise Andersen, påpekes det at dagens arealkrav til fødebinger er både faglig og praktisk utdatert. Andersen slår fast at totalarealet i fødebingen bør være minimum 7,5 m², og at bingens bredde bør være minimum 2,4 m².¹¹

Dagens fødebinger bygges allerede betydelig større enn minstekravet, og Fjøsssystemer har i dag 2,4 x 3,2 meter som sitt standardmål for fødebinger i nybygg.¹² Hovedårsaken er at purkene har blitt avlet både større og lengre, noe som nødvendigvis gjør mer plass. Dette anerkjennes av Norsvin i deres innspill til regjeringens arbeid med ny dyrevelferdsmelding. I innspillet som ble levert 15. september 2023, påpeker også Norsvin at "[...] de fleste svineprodusenter som har bygd etter år 2010 har fødebinger som er på mellom 7 og 9 kvadratmeter."¹³

⁶ Wærp, H.K.L., *Kostnader ved dyrevelferdstiltak i norsk svinenæring*, AgriAnalyse, Notat 5-2024, s. 11.

⁷ Sørheim, K.M., Ellingsen-Dalskau, K., Mejdell, C.M. et al., *Helse og dyrevelferd ved utegang for gris og fjørfe, risiko for smittsomme sykdommer og mulige tiltak*, NORSØK Rapport 5, Vol. 8, 2023.

⁸ Wærp, H.K.L., "Kostnader ved dyrevelferdstiltak i norsk svinenæring", AgriAnalyse, Notat 5-2024, s. 25.

⁹ Ellingsen-Dalskau, K. (Veterinærinstituttet), Epost til Dyrevernalliansen 11. juni 2024.

¹⁰ Sørheim, K.M. (NORSØK), "Notat til Dyrevernalliansen", Vedlegg i Epost til Dyrevernalliansen 17. juni 2024.

¹¹ NMBU Fakultet for Biovitenskap, Høringsinnspill til dyrevelferdsmeldingen, Brev til Landbruks- og matdepartementet, URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/1ab4c7e38fab4f0e9d5156d8aecfd9d/i-nmbu.pdf>, udatert.

¹² Fjøsssystemer, "FT30 og FTS fødebinger", URL: <https://www.fjosssystemer.no/gris/innredning-gris/ft30-og-fts-fodebinger/>, udatert, hentet 19. juni 2024.

¹³ Norsvin, Høringsinnspill til dyrevelferdsmeldingen, Brev til Landbruks- og matdepartementet, URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/e42c3306e9bd4f82b3e9228d0d37e98f/norsvin.pdf>, sendt 15. september 2023.

Dyrevernalliansen

Dette tilsier at de økonomiske konsekvensene av å oppjustere forskriftskravet på linje med faglige anbefalinger vil være minimale. Svært få produsenter med nyere fjøs vil ha behov for å ombygge sine fødebinger, da disse ifølge Norsvin i stor grad allerede oppfyller et økt arealkrav. For fremtidige nybygg vil kostnaden ved et økt arealkrav allerede være medregnet i investeringen, uavhengig av en forskriftsendring, ettersom det lenge har vært bransjestandard å bygge fødebinger med høyere standard.

Samlet sett innebærer dette at dersom forskriftskravet til areal i fødebinger oppjusteres i tråd med faglige anbefalinger, og settes på nivå med det som er dagens bransjestandard, vil forskriftsendringen i liten grad påføre svinebøndene merkostnader.

Liten merkostnad for betydelig bedre standard

En annen åpenbar svakhet ved AgriAnalyses kostnadsberegning for et økt arealkrav er at prislappen forutsetter at kravet innføres over natten, og at det derfor må bygges nye fjøs til alle griser umiddelbart. Dette er en helt urimelig forutsetning å legge til grunn. Dersom vi antar at det settes en rimelig overgangsperiode, vil investeringsbehovet bli betydelig mindre enn hva forfatteren har anført, ettersom det pågår investeringer i nye fjøs med jevne mellomrom.

Norsvin har selv anslått at så mye som 70 % av dagens svinefjøs uansett må rehabiliteres eller erstattes i løpet av få år. Dette betyr at store deler av svinenæringen, helt uavhengig av en eventuell økning av arealkravene, snart vil måtte foreta store investeringer i bygningsmasse og driftsapparat.¹⁴

Det enorme investeringsbehovet i svinenæringen har åpenbar relevans for hvordan de forventede kostnadene ved et økt arealkrav kan og bør beregnes. Svinenæringen vil samlet sett måtte gjennomføre store investeringer i årene som kommer, selv om arealkravene beholdes uendret. Likevel er dette verken diskutert, vurdert eller hensyntatt i arbeidsnotatet fra AgriAnalyse.

Gitt forutsetningen om at svært mange svineprodusenter uansett vil bygge nye fjøs i løpet av de kommende årene, og at det vil være en overgangsperiode for et nytt arealkrav, vil det være rimelig å anse den reelle kostnaden ved økt areal som nærmere den anslåtte merkostnaden ved å bygge et nytt fjøs med høyere standard, sammenlignet med å bygge i tråd med eksisterende krav.

I vedlagte notat har Dyrevernalliansen, med utgangspunkt i kostnadskalkyler fra FjøsSystemer, beregnet merkostnaden ved å bygge alle nye slaktegris plasser med betydelig høyere standard enn dagens bransjestandard. Vi estimerer denne merkostnaden til litt over 1 milliard kroner. Til sammenligning vil det å fornye alle slaktegris plassene, uten noen form for velferdsforbedring, medføre et investeringsbehov på om lag 3,3 milliarder kroner.¹⁵

Misvisende om kyllinghybrider

Utover å påpeke de nevnte feil og mangler ved AgriAnalyses arbeidsnotat om svinenæringen, ønsker vi også å understreke at det finnes tilsvarende svakheter i notatene om andre dyreslag.

Ett eksempel er at AgriAnalyse har anslått kostnaden ved bytte av slaktekyllinghybrid som klart høyere enn hva tilgjengelig erfaring tilsier. Som ved flere av de andre beregningene, har forfatteren her unnlatt å medregne flere av de positive økonomiske effektene ved dyrevelferdstiltaket. Dette gjør at regnestykket samlet sett blir misvisende.

Dyrevernalliansen har vært i dialog med Norsk Kylling om beregningene som AgriAnalyse har foretatt i sitt arbeidsnotat. Norsk Kylling byttet til den sakterevoksende kyllinghybriden Hubbard JA787 i 2018, og har derfor svært relevant erfaring å vise til. De oppgir å ha samme lønnsomhet som før hybridbyttet. Dette skyldes flere forhold.

Én årsak er at det er lavere dødelighet og færre kassasjoner med Hubbard enn med Ross 308. Fordi den nye hybriden har bedre helse, og kan den også holdes til høyere slaktevekt, og hver kylling har en

¹⁴ Eide, S., "Ikke økonomi til investeringer", Bondebladet, URL: <https://www.bondebladet.no/ikke-okonomi-til-investeringer/s/5-150-17937>, publisert 28. januar 2021.

¹⁵ Dyrevernalliansen, *Kostnader ved alternative fjøsløsninger for gris*, Fagnotat, juni 2024.

Dyrevernalliansen

større spiselig andel. Samlet sett trenger selskapet 3,9 millioner færre kyllinger for å produsere samme mengde kjøtt. Dette skaper igjen betydelige innsparinger i foreldredyrleddet, ettersom det trengs færre kyllinger i produksjon. Selv om fôrforbruk per slaktekylling vil øke med en sakterevoksende hybrid, innebærer endringene i resten av verdikjeden at økningen i fôrforbruk per kilo produsert kyllingkjøtt blir betydelig mindre enn hva AgriAnalyse har anslått.¹⁶

I sum vil vi fastholde at arbeidsnotatene som Norges Bondelag har bestilt fra AgriAnalyse har svært liten faglig verdi, og at det er for store svakheter og for mye usikkerhet knyttet til beregningene til at disse kan tillegges nevneverdig vekt.

Vi håper at departementet vil basere seg på faglig og faktabasert kunnskap i vurderingen av hvilke dyrevelferdstiltak som skal anbefales i den kommende stortingsmeldingen om dyrevelferd. Her vil vi vise til våre tidligere innsendte innspill i prosessen, og innspillene som er levert av relevante forskningsmiljøer.

Med vennlig hilsen

Christian Danielsen
Politisk seniorrådgiver
Statsviter
christian@dyrevern.no
+47 909 800 28

Marianne Kulø
Fagrådgiver
Sivilagronom
marianne@dyrevern.no
+47 410 347 73

Vedlegg:

Dyrevernalliansen, *Kostnader ved alternative fjøsløsninger for gris*, Fagnotat, juni 2024.
Sørheim, K.M., "Notat til Dyrevernalliansen", NORSØK, juni 2024.

¹⁶ Bakken, G. (Norsk Kylling), Epost til Dyrevernalliansen 24. mai 2024.

Kostnader ved alternative fjøsløsninger for gris

Christian Danielsen
politisk seniorrådgiver
statsviter
(+47) 90 98 00 28
christian@dyrevern.no

Hovedmomenter

- Dagens konvensjonelle svinefjøs er i stor grad tilpasset minimumskravene til dyrevelferd i forskrift om hold av svin. Disse kravene er utdaterte og ikke i tråd med moderne kunnskap om grisers behov.
- Ifølge Norsvin er det et stort investeringsbehov i svinenæringen, og en betydelig andel av svinebøndene vil måtte bygge nye svinefjøs i løpet av de kommende årene.
- Den samlede investeringskostnaden dersom dagens slaktegrisplasser skal videreføres i nybygg etter dagens bransjestandard kan anslås til om lag 3,3 milliarder kroner.
- Dersom alle fremtidens fjøs i stedet bygges med en standard som kan gi slaktegrisen et høyst nødvendig velferdsløft, anslås merkostnaden å være i overkant av 1 milliard kroner.
- Kostnaden for den enkelte svinebonde vil avhenge av gjenværende varighet på eksisterende fjøs, lengden på overgangsperioden før kravet inntreffer og eventuelle muligheter til å gjøre tilpasninger.

1. Bakgrunn

Dagens forskrift om hold av svin kom i 2003, og det er ikke gjort noen endringer i forskriftens arealkrav siden den gang. Hvor mye plass grisen har er en av de mest betydningsfulle faktorene for dyrevelferden, og nyere forskning tilsier at de lovfestede arealkravene for gruppehold av slaktegris, smågris og purker bør økes, anslagsvis med minst 50 %.¹ Økte arealkrav ved gruppehold kan bidra til å redusere aggresjon, skader og stress og legge til rette for at grisen kan få dekket grunnleggende behov.²

1.1. Forslag til forbedringer av dagens arealkrav

En rekke internasjonale studier peker på at mer plass er en nøkkelfaktor for å bedre velferden i svineproduksjon. Når det er for liten plass i gruppebingene innebærer det blant annet:

- Økt risiko for aggresjon og skader^{3,4,5}
- Mindre mulighet for å synkronisere atferden med flokken⁶
- Dårligere mulighet for å få utløp for utforskningsbehov^{5B}
- Mindre mulighet for å kunne skille mellom hvile- og gjødselsområder⁷

Det fremstår spesielt viktig å øke arealkravet til hold av slaktegris. Selv om også smågris og purker vil ha betydelig gevinst av mer plass i gruppebingene, er det slaktegrisens plassbehov som er best dokumentert gjennom forskning. Nylig ble effektene av 50 % økt areal for slaktegris også testet ut i et forskningsprosjekt ved NMBU. Her fant forskerne at grisene som ble holdt etter dagens arealkrav hadde mer sår på ører, kropp og hale. De hadde også høyere forekomst av den negative velferdsindikatoren rett hale. Blant grisene som hadde 50 % mer plass så man mer av den positive velferdsindikatoren logring.⁸

For en mer utfyllende faglig gjennomgang av grisens behov for mer plass, viser vi til Dyrevernalliansens fagnotat "Grisens plassbehov".⁹

1.2. Investeringsbehov i svinenæringen

Svinebøndene kan tilpasse seg en økning av arealkravet på ulike måter. Det vil i praksis være fire alternativer:

- Redusere produksjonen
- Gjøre endringer på en eksisterende fjøsbygning
- Bygge et nytt fjøs med høyere standard
- Holde griser utendørs, enten som tilleggsareal til fjøs eller som ren utedrift

Dersom det er et politisk ønske om å opprettholde dagens produksjonsvolum, fremstår det første alternativet som uaktuelt. Det andre alternativet vil trolig kun være attraktivt for den andelen av næringen som nylig har oppført et svinefjøs og dermed ser verdi i å videreføre dette. **For flertallet av svinebøndene vil det trolig være mest hensiktsmessig å tilpasse seg gjennom å bygge et nytt fjøs.**

I alle landbruksnæringer pågår det kontinuerlige investeringer for å vedlikeholde og fornye bygningsmassen. I svinenæringen har det imidlertid blitt gjort relativt få slike investeringer i senere tid. Mange av svinebøndene som driver kombinertproduksjon eller rene smågrisbesetninger bygde nye fjøs rundt år 2000 for å tilpasse seg løsdriftskravet for purker. I tillegg valgte også mange svinebønder å investere i nye fjøs da konsesjonsgrensene ble endret i 2004. Svinefjøs har en estimert levetid på 25 år, og behovet for å renovere eller erstatte disse fjøsene forventes derfor å øke i årene som kommer.

I et intervju med Bondebladet 28. januar 2021 fastslo daværende organisasjonssjef i Norsvin, Gustav Grøholt, at det var blitt bygget få svinefjøs de foregående årene. Grøholt anslo at det fremover vil være **behov for reinvestering eller ombygging av cirka 70 % av fjøsene**.¹⁰ Det samme budskapet har blitt fremført av Norsvin en rekke ganger siden dette intervjuet ble gjort, blant annet i innspill til regjeringens arbeid med ny dyrevelferdsmelding. Her påpeker Norsvin at det er et stort etterslep på vedlikehold i næringen og at det nærmest har vært investeringstørke de siste årene.¹¹

1.3. Offentlig finansiering av nye svinefjøs

Investeringsbehovet i svinenæringen er stort, og svært mange bønder vil måtte gjennomføre betydelige investeringer i nye fjøs i løpet av de neste årene. Dette gjelder helt uavhengig av hvilke dyrevelferdskrav som skal bli gjeldende for fremtidig svinehold.

Tilgang på investeringsmidler til nye svinefjøs har derfor vært høyt prioritert i Norsvins innspill til jordbruksforhandlingene i senere tid. Svinenæringens ønske har også blitt inntatt i Bondelagets kravdokument til forhandlingene, som i flere år har inneholdt et krav om å åpne for investeringsvirkemidler til dyrevelferd, klimatiltak og HMS i svineholdet.¹²

I jordbruksavtalen som ble inngått i mai 2024, fant partene enighet om at investeringsbehov med bakgrunn i dyrevelferdshensyn skal prioriteres høyt i tildeling av IBU-midler. I avtalen ble det understreket at dette også skal gjelde for kraftfôrkrevende produksjoner som hold av gris.¹³

Det er stor konkurranse om å motta statlige investeringsmidler til prosjekter i landbruket. Knappheten på midler tilsier at tilskuddene som faktisk deles ut bør bidra til å realisere betydelig samfunnsnytte over tid. Det vil derfor være svært uheldig om offentlige subsidier benyttes til å bygge fjøs som om få år vil trenge nye tilpasninger eller ombygginger for å imøtekomme økte forventninger til dyrevelferd.

Næringen har i lang tid etterspurt statlige investeringsmidler, og de nasjonale føringene i årets jordbruksavtale innebærer at svinebønder kommer til å bli gitt offentlige tilskudd til nye fjøs. **Det**

relevante spørsmålet er derfor ikke hvorvidt det skal bygges nye fjøs i svinenæringen, eller hvorvidt disse skal bygges med offentlig støtte, men hvilken standard de nye svinefjøsene skal bygges etter.

2. Kostnadsforskjeller mellom ulike fjøstyper

2.1. Tre mulige fjøsalternativer

Svinenæringen er en kostnadseffektiv og intensiv husdyrproduksjon. Det er i liten grad rasjonelt for bonden å gjøre forbedringer for grisene som går utover det som er lovpålagt, og standarden i de aller fleste konvensjonelle svinefjøs er tilpasset minstekravene i forskrift om hold av svin. Det finnes imidlertid noen unntak, blant annet på areal. Fjøsssystemer opplyser om at det er standard å planlegge for om lag 10 % mer plass per gris i nybygg sammenlignet med hva forskriften krever.¹⁴ **At den etablerte bransjestandarden i svinenæringen ligger høyere enn minstekravene bør i seg selv være et argument for å heve kravene fra dagens nivå.**

For å få et innblikk i hvor mye kostnadene til nybygg øker når dyrevelferdsnivået heves utover det som er vanlig i næringen, kan vi se til Fjøssystemers kostnadskalkyler for ulike fjøstyper.¹⁵ Alternativene spenner fra et konvensjonelt fjøs som er bygget etter bransjestandard, til et mer moderne fjøs som sikrer grisene både bedre plass, mykt underlag og åpning for utetilgang.

Av de ulike løsningene som Fjøssystemer har regnet på, er tre særlig relevante å sammenligne:

- **Bransjestandard:** Gruppebinger med 10 % mer areal enn forskriftskrav, betonggulv med strø, ingen utetilgang.
- **Liten forbedring:** Tredelt bingeløsning med 25 % mer areal enn forskriftskrav, ligge- og hvileområde med talle, aktivitets- og eteområde med betong og strø, ingen utetilgang.
- **Betydelig forbedring:** Tredelt bingeløsning med 50 % mer areal enn forskriftskrav, mykt underlag i form av talle eller gummimatter, åpning for utetilgang på veranda eller beite.

I et notat fra AgriAnalyse, skrevet på oppdrag fra Norges Bondelag, vises det til at Norsk Landbrukstakst i 2022 estimerte kostnaden per slaktegris plass i nybygg til 14 700 kroner.¹⁶ Dersom vi legger Fjøssystemers beregninger til grunn, innebærer dette at de to løsningene som har en oppgradert standard vil øke byggekostnadene med henholdsvis 2 050 eller 4 700 kroner per slaktegris plass i fjøset.

Tabell 1. Anslåtte kostnader ved oppføring av nybygg for tre ulike fjøsløsninger for slaktegris. Kilde: Fjøssystemer

Fjøstype	Velferdsforbedring utover forskriftskrav	Anslått kostnad per slaktegris plass i nybygg	Samlet investeringsbehov for slaktegris i nybygg (225.000)
Bransjestandard	10 % mer areal	14 700 kr	3 307 500 000 kr
Liten forbedring	25 % mer areal og mykt underlag i deler av fjøset	16 750 kr (+14 %)	3 768 750 000 kr (+461 250 000 kr)
Betydelig forbedring	50 % mer areal, mykt underlag og tilrettelegging for utegang	19 400 kr (+16 %)	4 365 000 000 kr (+596 250 000 kr)

Et viktig poeng som synliggjøres i tabell 1 er at det er kostbart å bygge nye fjøs, uavhengig av dyrevelferdsnivå. Selv om alle svinebønder fortsatt skulle velge å bygge etter dagens bransjestandard, uten noen form for velferdsløft, vil det langsiktige samlede investeringsbehovet til nybygg av dagens slaktegris plasser i næringen være om lag 3,3 milliarder kroner. Dersom en samlet næring i stedet velger å bygge fjøsløsninger hvor grisen får bedre plass, vil

den samlede kostnaden øke. En liten forbedring av standarden øker kostnaden med anslagsvis 461 millioner, og en betydelig forbedring anslås å øke investeringsbehovet ytterligere med drøyt 596 millioner. **Samlet sett kan altså kostnadsdifferansen mellom å bygge alle nye svinefjøs etter dagens standard og å bygge disse fjøsene med sikte på en helt nødvendig velferdsforbedring, anslås til å være rett i overkant av 1 milliard kroner.**

2.2. Konsekvenser for næringen av økte arealkrav

Et krav til økt areal vil kreve tilpasninger og investeringer fra svinebøndene, og kan derfor ikke innføres over natten. Dersom kravet først får virkning etter en overgangsperiode, vil kostnadene reduseres betydelig. **For gamle fjøs som erstattes med nye fjøs, er den reelle kostnaden ved økt areal tilsvarende merkostnaden ved å velge et fjøs med høyere standard.**

Forutsetningen for å ta utgangspunkt i merkostnaden ved nybygg er at bøndene uansett vil ha behov for å investere i et nytt fjøs før et nytt arealkrav skulle tre i kraft. Som omtalt i kapittel 1.2, anslår svinenæringen selv at en svært stor andel av dagens bønder vil måtte investere i nybygg i løpet av få år. Dette tilsier at merkostnaden ved å kreve en betydelig høyere standard i fremtidige svinefjøs vil være tilnærmet anslaget på rett over 1 milliard kroner. Dersom det settes en fornuftig overgangstid og gis en moderat investeringsstøtte fra statlige myndigheter, er det rimelig å anta at svinenæringen kan tilpasse seg et nytt arealkrav uten at dette får store økonomiske konsekvenser for den enkelte bonde.

Den åpenbare innvendingen mot å kun hensynta merkostnaden er at det finnes et mindretall blant bøndene i svinenæringen som har bygd nye fjøs i senere år. Denne gruppen vil ha hatt en forventning om å kunne bruke sitt nåværende fjøs i mange år fremover, og kostnaden til å tilpasse seg kravet vil derfor kunne bli høyere enn merkostnaden vil bli for bøndene som uansett vil måtte bygge nye fjøs.

Samtidig er det viktig å huske følgende: **Et krav om økt areal per gris i gruppebinger vil kun være en justering av dagens regelverk.** Selv om bonden vil måtte tilrettelegge for at slaktegrisene får bedre plass, vil det ikke være pålagt med omfattende ombygging eller endring i driftsform. Det er derfor heller ikke gitt at bonden må erstatte dagens fjøs med et nytt dersom arealkravet økes. Dersom bonden driver i et relativt moderne fjøs, og kun har behov for mer areal, finnes det flere ulike muligheter for tilpasning.

Ett mulig alternativ kan være å investere i et tilbygg til eksisterende fjøs for å øke det totale arealet. En annen mulighet, som kan være særlig relevant for bøndene som i dag ikke driver opp mot konsesjonsgrensa, kan være å oppføre et nytt fjøs i tillegg til det eksisterende, og på den måten øke produksjonen fra dagens nivå.

Nok en mulighet, som vil være mest relevant for små og mellomstore bruk, kan være å legge om til en mer ekstensiv drift med helt eller delvis utegang. Investeringskostnadene forbundet med utedrift er betydelig lavere fordi bonden da kan ta i bruk rimeligere løsninger, som for eksempel isolerte hytter, fremfor å bygge ut fjøsareal.¹⁷ Samtidig er slike driftsformer noe mer arbeidskrevende.¹⁸ Økte løpende kostnader til hold av utegris kan imidlertid finansieres i markedet med økt pris til forbruker, for eksempel gjennom merkeordninger.

Dyrevernalliansen

Kilder

- 1) de Greef, K. H., Vermeer, H. M., Houwers, H. W. J. and Bos, A. P., "Proof of Principle of the Comfort Class concept in pigs. Experimenting in the midst of a stakeholder process on pig welfare", *Livestock Science* 139: 172-185, 2011.
- 2) Verdon, M., Hansen, C.F, Rault, J.-L. et al., "Effects of group housing on sow welfare: A review", *Journal of Animal Science* 93(5): 1999-2017, 2015.
- 3) Bench, C.J., Rioja-Lang, F.C. et al., "Group gestation sow housing with individual feeding—II: How space allowance, group size and composition, and flooring affect sow welfare", *Livestock Science* 152: 218-227, 2012.
- 4) Remience, V., Wavreille, J., Canart, B. et al., "Effects of space allowance on the welfare of dry sows kept in dynamic groups and fed with an electronic jaw feeder", *Applied Animal Behaviour Science* 112: 284-296, 2008.
- 5) Weng, R. C., Edwards, S. A. and English, P. R., "Behaviour, social interactions and lesion scores of group-housed sows in relation to floor space allowance", *Applied Animal Behaviour Science* 59: 307-316, 1998.
- 6) Vermeer, H. M., de Greef, K. H. and Houwers, H. W. J., "Space allowance and pen size affect welfare indicators and performance of growing pigs under Comfort Class conditions", *Livestock Science* 159: 79-86, 2014.
- 7) Larsen, M. L.V., Bertelsen, M. and Pedersen, L. J., "How do stocking density and straw provision affect fouling in conventionally housed slaughter pigs?", *Livestock Science* 205: 1-4, 2017.
- 8) Bjørkøy, H. F., "Welfare of Finishing Pigs – Effect of Increased Stocking Density on Animal Welfare and Production Variables", Master's thesis, NMBU, 2022.
- 9) Dyrevernalliansen, *Grisens plassbehov*, fagnotat, mai 2021.
- 10) Eide, S., "Ikke økonomi til investeringer", *Bondebladet*, URL: <https://www.bondebladet.no/ikke-okonomi-til-investeringer/s/5-150-17937>, publisert 28. januar 2021.
- 11) Norsvin, Høringsinnspill til dyrevelferdsmeldingen, Brev til Landbruks- og matdepartementet, URL: <https://www.regjeringen.no/contentassets/39f6357251654728bdda4e851f56d192/norsvin.pdf>, sendt 1. september 2022.
- 12) Norges Bondelag, "Bondelaget mener: Jordbruksoppgjøret", URL: <https://www.bondelaget.no/bondelaget-mener/jordbruksoppgjoret/>, udatert, hentet 4. juni 2024.
- 13) Prop 105 S (2023-2024), *Endringer i statsbudsjettet 2024 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2024)*, Landbruks- og matdepartementet, s. 91.
- 14) Olsen, K. (Fjøsssystemer), Epost til Dyrevernalliansen 4. juni 2024.
- 15) Olsen, K. (Fjøsssystemer), Epost til Dyrevernalliansen 2. mai 2024.
- 16) Wærp, H. K. L., *Kostnader ved dyrevelferdstiltak i norsk svinenæring*, AgriAnalyse, Notat 5-2024, s. 28.
- 17) Hegrenes, A. og Vennesland, B., *Utegris samanlikna med innedrift*, NIBIO Rapport 6 (158), 2020.
- 18) Sørheim, K. M. og Blomstrand, B. M., *Praktiske løsninger for utendørs grisehold*, Norsøk Rapport 8 (7), 2023.

Notat til Dyrevernalliansen fra NORSØK

Ang. «Kostnader ved dyrevelferdstiltak i norsk svinenæring», rapport fra Agri Analyse.

Vi vil kommentere påstanden: «Økt utegang for norsk gris er krevende, uansett løsning».

«Utendørshold gir større mulighet til naturlig atferd og kan gi dyret en bedre subjektiv opplevelse av sin egen situasjon. Med et riktig tilrettelagt uteområde og god driftsstyring vil det være positivt for dyras helse og velferd. Den største utfordringa er risikoen for smittsom sykdom i husdyrpopulasjonen og risikoen for overføring av smittsomme sykdommer eller matbårne sykdommer til mennesker.» (NORSØK Rapport 5/2023 Vol 8). I ny dyrevelferdsmelding må hensynet til god dyrevelferd og mulighet for dyra til å utøve naturlig, artsspesifikk adferd vektlegges høyere.

Det er gjort en rekke studier i flere land for å skaffe kunnskap om hvordan drifta kan legges opp og uteområder utformes og tilrettelegges for å ta hensyn både til dyrets velferd, til miljø og forurensning og til effektivitet og lønnsomhet i produksjonen. Det er gjort lite under norske forhold, ref. kunnskapshull som er opplistet i bl.a. NORSØK Rapport 5/2023 Vol 8. I Danmark, Sverige, Tyskland, Belgia og Sveits (bl.a.), er det gjort mer omfattende forskning og utredningsarbeid, som også er relevant for norske forhold, også for de større svineprodusentene i Norge. Denne kunnskapen og eventuelt ny forskning på spesifikke norske forhold bør legges til grunn, slik at et krav om tilgang på uteareal for gris tas inn i ny lovgivning.

Vi mener det er fullt mulig både å sikre god dyrevelferd og redusere risikoen for å introdusere smitte i husdyrbestanden.

Eksempel på løsninger som er problematisert:

Inngjerding:

Erfaringer fra produsenter med utegris, både slaktegris, gjeldpurker, purker med unger og smågris er at elektrisk gjerde med 2-3 tråder er effektivt og rimelig. Gjerde med 6 elektriske tråder (som også brukes til sau), er også effektivt både for å holde grisen innenfor og hindre dyr utenfra i å komme inn. Litt avhengig av hvilket areal det gjelder, er det nødvendig med tilsyn for å sikre at det er strøm på hele tiden. Grisens tryne er veldig ømfintlig for strøm, slik at den lærer veldig fort.

For å holde rovdyr eller f.eks. villsvin eller andre dyr som kan føre med seg smitte, er rovdysikkert yttergjerde med elektrisk gjerde 1,5-2 meter innenfor en løsning som fungerer godt. I slike områder vil det være nødvendig med rovdysikkert gjerde uansett husdyr, og det gis i dag tilskudd for en andel av kostnaden. Et større område kan gjerdes inn med yttergjerde og så kan strømførende gjerde brukes innenfor til å dele opp beiteområder og legge til rette for ulike grupper av gris, eventuelt andre husdyr og vekstskifte.

Innfanging av syke eller skadete dyr.

Bønder som har utegris, har lagt til rette for innfanging og/eller sykebinge i nærheten av fôringsplass eller hytter, og med lettgrinder som enkelt kan tilpasses behovet. Sykebinge kan tilrettelegges ute, eller dyret kan transporteres til opphold innendørs.

Skadedyr og beskyttelse mot vær og klima

Det finnes gode løsninger på fôringsautomater som hindrer fôr-spill som tiltrekker seg skadedyr. Likeens finnes det gode løsninger på hytter som beskytter mot kulde og varme og solstråling. Det er beskrevet flere gode løsninger for tilrettelegging av uteområde med trær og planter som beskytter mot vær og vind, gjørmebad og vanningsløsninger. Samtidig kan slike uteområder gi økt fôropptak, bidra til et vekstskifte og annen produksjon på gården og redusere parasittbelastningen og i sum gi bedre dyrevelferd.

I våre rapporter har vi besøkt bønder som driver med utegris – hele eller deler av året, og der inntjeninga er fullt på høyde med konvensjonelle produsenter. Investeringene er mye lavere, arbeidsmengde litt større, veterinærkostnad den samme, direktesalg gir per nå bedre pris.

Det er viktig også å ta med erfaring fra slike produsenter inn i analysene og vurderingene av framtidig struktur og regelverk for norsk svineproduksjon.

Vi legger ved noen referanser som dokumentasjon på løsninger, anbefalinger og effekter av ulike systemer for utegang for gris.

Referanser:

Freilandhaltung von Schweinen. Viel Tierwohl bei passender Infrastruktur und richtigem Management. Merkblatt 2019 Ausgabe Schweiz Nr 2503:

Organic Pig Production in Europe. Health Management in Common Organic Pig Farming. FIBL 2011 Technical Guide.

Organic pig production in free range systems. FAL (Federal Agricultural Research Centre). Institute of Organic Farming, Albert Sundrum, Friedrich Weissmann.

Lactating sows integrated with energy crops. Agroforestry Innovation 41:
(www.agroforward.eu)

Effect of two different feeding strategies on energy intake from pasture, feed efficiency and growth performance of growing-finishing pigs in a mobile pasture system L. Juul ^a, T. Kristensen ^{a,*}, P.K. Theil ^b, M. Therkildsen ^c, A.G. Kongsted ^a *a Department of Agroecology, Faculty Technical Sciences, Aarhus University, P.O. Box 50, Tjele 8830, Denmark b Department of Animal Science, Faculty of Technical Sciences, Aarhus University, P.O. Box 50, Tjele 8830, Denmark c Department of Food Science, Faculty of Technical Sciences, Aarhus University, Agro Food park 48, Aarhus N 8200, Denmark* **H I G H L I G H T S** • High concentrate inputs constitute an environmental challenge in free-range pig production. • The potential to obtain compensatory growth was evaluated for growing-finishing pigs in a mobile pasture system. • Compensatory growth was partially achieved. • High daily gains and feed efficiencies were found across feeding regimes. • Pigs were able to cover a substantial share of their daily energy requirements from direct foraging.

Review of Production, Husbandry and Sustainability of Free-range Pig Production Systems. November 2004 Asian-Australasian Journal of Animal Sciences 17(11)
DOI:[10.5713/ajas.2004.1615](https://doi.org/10.5713/ajas.2004.1615)

Outdoor pig fattening at two Swedish organic farms—Spatial and temporal load of nutrients and potential environmental impact.
Eva Salomon ^a, Helena Åkerhielm ^b, Cecilia Lindahl ^a, Kristina Lindgren ^a:

Author links open overlay. <https://doi.org/10.1016/j.agee.2006.11.017>

How housing Conditions Determine the Welfare of Pigs. [Agnieszka Ludwiczak](#)^{1,*} [Ewa Skrzypczak](#)¹ [Joanna Składanowska-Baryza](#)¹ [Marek Stanisz](#)¹ [Piotr Ślósarz](#)¹ and [Przemysław Racewicz](#)²

The AGFORWARD research project (January 2014-December 2017)

- [WP5_DK_Free_range_pig_systems_lessons_learnt.pdf](#) (850.4 KiB)
-   [41_Lactating_sows_integrated_with_energy_crops.pdf](#) (579.6 KiB)
-   [WP5_DK_Free_range_pig_system_description.pdf](#) (700.4 KiB)
-   [WP5_DK_Free-range_pig_systems_protocol.pdf](#) (673.2 KiB)
-   [WP5_DK_free-range-pigs_and_energy-crops.pdf](#) (931.5 KiB)